HADİS USULÜ DERSLERİ

www.hadisusulu.com facebook: /HadisUsulu twitter: @HadisUsulu 23 Mart 2015

DERS

1

SÜNNET KAVRAMI

Hadis terimini daha iyi kavrayabilmek için önce **sünnet teriminden** başlamak daha uygun olacaktır. Sünnet kelimesi Arapça s-n-n kökünden gelir. Sözlükte, üzerinde devamlı olarak yürünen yol, hayat tarzı, gelenek, âdet, çığır, hal, tavır, karakter, uygulama, kanun, kural gibi anlamlara gelir. Sünnet kelimesi **ara sıra ve gelişigüzel yapılan şeyleri değil,** âdet niteliğinde, devamlı ve sürekli, aynı zamanda **bilinçli davranışları** ifade eder. Dolayısıyla ara sıra yapılan ve bilinçsiz davranışlar sünnet anlamının dışında kalır.

Sünnet'in, Hadis İlmi'ndeki anlamı ise, **Hz. Peygamberin (s.a.v.) sözleri, davranışları ve onaylarıdır**. Yani onun yolu ve hayat tarzı, sürekli ve devamlı davranışlarıdır. Bu anlamıyla sünnet terimi, "Allah Elçisinin Sünneti" anlamına gelmektedir.

Sünnet, Hz. Peygamber'den gelmesi bakımından üçe ayrılır:

1- Kavlî Sünnet: Hz. Peygamber'in sözleridir.

2- Fiilî Sünnet: Hz. Peygamber'in filleri ve davranışlarıdır.

3- Takrîrî Sünnet: Hz. Peygamber'in huzurunda veya bilgisi dâhilinde olmak şartıyla, **sahâbe tarafından söylenen sözleri ve yapılan davranışları onaylaması veya karşı çıkmamasıdır**. Bu üçüncü şıkkın sünnet olmasının gerekçesi, Hz. Peygamber'in Allah tarafından kendisine verilen ileriki derslerde ele alacağımız görevleri gereği, dînî açıdan uygun olmayan ya da Allah'ın yasakladığı söz ve eylemleri onaylamayacağı veya böyle durumlar karşısında sessiz kalmayacağıdır.

Ve muhakkak ki sen, mutlaka
çok büyük bir ahlâk üzeresin.

- Kalem Suresi, 4. Ayeti -

DERS 2

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN GÖREVLERİ

Bir önceki dersimizde sünnet kavramını ele almıştık. Sünnetin, Hadis İlmindeki anlamının, **Hz. Peygamberin (s.a.v.) sözleri, davranışları ve onayları** olduğunu incelemiştik.

Sünnet kavramının, Hz. Peygamber'e Allah tarafından verilen görevler doğrultusunda değerlendirilmesi gerekir. Kur'an'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber'in temel görevleri şunlardır:

1- Tebliğ: Allah'tan almış oldukları vahyi eksiksiz olarak insanlara bildirmek anlamına gelir. Bir âyette Yüce Allah şöyle buyurur: "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni insanlara ***bildir (tebliğ et)***. Eğer bunu yapmazsan elçiliği yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır." (Mâide, 5/67. Ayrıca bkz: Mâide, 5/92, 99; Âli İmrân, 3/20.)

2- Tebyin: Peygamber'in kendisine indirilen kitabı, ümmetine **açıklaması,** onları ihtilaf ettikleri konularda **aydınlatmasıdır.** Bir âyet-i kerîmede Allah, Peygamberine şöyle demektedir: "Sana zikri (Kur'an'ı) insanlara, kendilerine indirileni ***açıklaman*** için indirdik." (Nahl, 16/44. ve 64.)

a) Mücmel âyetleri açıklamak

b) Müşkil âyetleri tefsir etmek

c) Umûmîlik ifade eden âyetleri tahsis etmek

d) Âyetlerdeki mutlak ifadeleri takyîd etme

Mücmel, müşkil gibi kavramları **İslam Ansiklopedisi**'nden araştırabilirsiniz.

3- Tezkiye: İnsanların **kötü huylardan, günahlardan, kötülüklerden temizlenmesi**, arındırılması demektir. Hz. Peygamber'in bu görevi şu âyette dile getirilmektedir: "Ümmîlere (Araplara) içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, ***onları manevî yönden arındıran***, kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen odur." (Cuma, 62/2.)

4- Teşrî': Kur'an'da bulunmayan hükümler koymak. "Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği ***emreder,*** onları kötülükten ***alıkoyar.*** Onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri ***haram kılar***. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır." (Araf, 7/157.)

DERS 3

HADİSİN İKİ TEMEL ÖGESİ: İSNÂD VE METİN

Herhangi bir hadis, isnad ve metin denilen iki kısımdan meydana gelir:

1-İsnâd veya sened: Hadis ilminde isnad dendiğinde, hadislerin başındaki râvî silsilesini gösteren isimlerden oluşan râvîler zinciri anlaşılır. Buna senedde denir. Herhangi bir hadisin ilk kaynağından hadis kitabı yazarına gelinceye kadar kimler tarafından nakledildiğini gösteren bu zincirler, **hadisin dayanakları, doğruluğunun belgeleri** niteliğindedir.

حدثنا مسدد قال حدثنا يحيي عن شعبة عن قتادة
عنأنس رضي الله عنه عن النبي صلي الله عليه و سلم

Buharî diyor ki:

Bize **Müsedded** söyledi. **Müsedded** de bize **Yahyâ** söyledi dedi.

Yahyâ Şu'be'den, **Şu'be Katâde**'den, **Katâde Enes'**ten (ra) naklettiler.

Enes, **Hz. Peygamber'in (sav)** şöyle buyurduğunu nakletti:

Yukarıdaki örnek uygulamada, hadis'in Arapça'sındaki İsnâdın sıralanışı şu şekildedir:

Buhârî > Müsedded > Yahyâ > Şu'be > Katâde > Enes > Hz. Peygamber

Arapça isnadlarda, hadis kitabı sahibi (burada Buhârî) başta, Hz. Peygamber sondadır. Hadis kitaplarında isnâdlar bu sıralamaya göre yazılır. Yani hadis kitabı yazarının hadisi aldığı râvî senedin en başında, Hz. Peygamber senedin en sonundadır.

Seneddeki kişiler **zaman sırasına göre** sıralanırsa sened şu şekilde olur:

Hz. Peygamber > Enes > Katâde > Şu'be > Yahyâ > Müsedded > Buhârî

Hadis İlminde bir hadisin **farklı isnad zincirleriyle gelen her bir kanalına tarîk** veya **vech** de denir. Tarîk Arapçada yol demektir. Çoğulu turuk'dur. Vech ise, yüz, yön, taraf gibi anlamlara gelir ve çoğulu vücûh'tur. Son zamanlarda tarîk anlamına, batı dillerinden Türkçe'ye geçen varyant (İng. variant) da kullanılmaktadır.

Önümüzdeki derste, ikinci temel öğe olan METİN'den devam edeceğiz inşaAllah.

HADİS USULÜ DERSLERİ

www.hadisusulu.com facebook: /HadisUsulu twitter: @HadisUsulu 26 Mart 2015

DERS

4

HADİSİN İKİ TEMEL ÖGESİ: İSNÂD VE METİN

Önceki dersimizde **İsnad** ile alakalı bilgileri vermiştik. Bugünkü dersimizde **Metin** kısmını inceleyeceğiz.

2-Metin: Hadiste **nakledilen içerik** anlamına gelir. İsnad zincirinin peşinden gelen Hz. Peygamber'in sözleri ve davranışlarını ifade eden kısma metin denir. Hadis İlminde metinleri aynı olsa bile, bir hadisin her bir isnadı ayrı birer hadis sayılır. Önceki dersimizde verdiğimiz isnad zincirinin metnini ele alalım:

حدثنا مسدد قال حدثنا يحيي عن شعبة عن قتادة
عنأنس رضي الله عنه عن النبي صلي الله عليه و سلم

لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّي يُحِبَّ لأَخِيهِ ما يُحِبُّ لِنَفْسِهِ.

Buharî diyor ki: Bize **Müsedded** söyledi. **Müsedded** de bize **Yahyâ** söyledi dedi. **Yahyâ Şu'be**'den, **Şu'be Katâde**'den, **Katâde Enes'**ten (ra) naklettiler. **Enes**, **Hz. Peygamber'in (sav)** şöyle buyurduğunu nakletti:

"Sizden birisi kendisi için sevdiği şeyi kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş olmaz."

Bu hadis'in Arapça ve Türkçesindeki **yeşil çerçeveli** kısımlara hadisin senedi veya isnâdı denir. **Mavi çerçeveli** kısımlar ise hadisin metnidir.

Buhârî aynı yerde bu hadisin ikinci bir isnâdını daha vermektedir. O da şu şekildedir:

Hz. Peygamber > Enes > Katâde > Hüseyin el-Muallim > Yahya > Müsedded > Buhârî

Yukarıdaki hadisin **iki isnadından** sonra gelen **metin aynıdır**. Fakat hadisçilere göre burada tek hadis değil **iki ayrı hadis** söz konusudur.

Hadisçiler, hadisler hakkında daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek, hadisleri tekit etmek yani hadislerin farklı kanallarının birbirlerini desteklemesi suretiyle **güvenilirlik derecesini artırmak** gibi amaçlarla bir hadisin bütün isnadlarını toplamaya gayret etmişlerdir. Allah onlardan razı olsun...

DERS 5

HADİS USULÜNÜN TANIMI VE İLK ESERLERİ

Hadis Usûlü; hadisleri *nakledenlerin güvenilir*, naklettikleri *hadislerin de sahih olup olmadıklarını* tespit etme amacıyla geliştirilmiş kurallardan bahseden ilimdir. Klasik ismi **Ulûmü'l-hadîs** olan ve bu gün **Hadis Usûlü** dediğimiz ilim dalının kitaplarının Hadis İlminin ana konularının ve alt dallarının neler olduğunu kısaca özetleyen, kavramlarını tanımlayan, **Hadis İlmine Giriş niteliğinde** ve ağırlıklı olarak da **temel bir hadis altyapısı** vermeyi amaçlayan ders kitapları oldukları görülmektedir.

Hadis Usûlüne, **Hadis Terimleri İlmi** anlamına gelen (İlmu) **Mustalahu'l-hadîs** de denir. Bu son isimlendirmenin sebebi Hadis Usûlünde hadislerle, râvîlerle ve hadis ilminin diğer temel konularıyla ilgili çok sayıda **terimin (ıstılahın)** tanımının yapılıyor oluşudur. Hadis Usulünün iyi kavranabilmesi, bu terimlerin ve kavramların tanımlarının özümsenmesine bağlıdır.

Klasik tabiriyle Ulûmü'l-hadîs, günümüzdeki tabiriyle Hadis Usûlü alanında günümüze ulaşmış olan en eski eser **İmam Şafiî**'nin (ö.204/819) ***er-Risâle*** isimli eseridir. Bu eser aynı zamanda ilk Fıkıh Usulü kitapları arasında zikredilir. Günümüze ulaşan ilk **<u>müstakil</u>** Hadis Usûlü kitabı ise, **Râmhürmüzî**'nin (ö.360-971) ***el-Muhaddisü'l-fâsıl***'ıdır.

Mütekaddimun ve Müteahhirun Dönemleri

Hadis usûlü kitapları **Mütekaddimûn** ve **Müteahhirûn** dönemleri denilen iki dönemde ele alınırlar. Mütekaddimûn kelimesi, *öncekiler, öncüler* gibi anlamlara gelir. Hadis tarihinde klasik kitapların yazıldığı Mütekaddimûn dönemi, hicrî dördüncü asrın başına, hatta bazılarına göre sonlarına kadar devam eder. Bundan sonrasına Müteahhirûn dönemi denir. Bunun anlamı da *sonrakiler* demektir.

Mütekaddimûn dönemi eserlerinde verilen her bir bilgi o bilgiyi ilk kaynağından müellife ulaştıran **râvîlerin isimlerini kapsayan isnâd zincirleriyle** verilir. Müteahhirûn dönemi eserlerinde ise **râvî zincirleri kaldırılmıştır**. Bu ikinci eserlerde bazı kişilerden nakillerde bulunulmuşsa aradaki **senet zincirleri verilmeksizin** sadece sözün ve görüşün sahibinin ismi verilmekle yetinilmiştir.

DERS

6

HADİS USULÜNE DAİR İLK ESERLERİ

Bir önceki dersimizde Hadis usûlü kitaplarının **Mütekaddimûn** ve **Müteahhirûn** dönemleri denilen iki dönemde ele alındığına değinmiştik. Mütekaddimûn kelimesi, *öncekiler, öncüler* gibi anlamlara gelir. Hadis tarihinde klasik kitapların yazıldığı Mütekaddimûn dönemi, hicrî dördüncü asrın başına, hatta bazılarına göre sonlarına kadar devam eder. Bundan sonrasına Müteahhirûn dönemi denir. Bunun anlamı da *sonrakiler* demektir. Şimdi de her iki dönemde yazılan hadis usulüne dair kitapları ele alalım. Bu bilgi, **literatür bilgimiz** için önemli!

Mütekaddimûn Dönemi Hadis Usûlü Kitapları

1-**er-Râmhürmüzî** (ö.360/971)'nin ***el-Muhaddisü'l-fâsıl beyne'r-râvî ve'l-vâî*** isimli eseri günümüze ulaşan hadis âlimlerince yazılmış ilk müstakil hadis usûlü kitabı kabul edilir.

2- **Hâkim en-Nîsâbûrî'nin** (ö.405/1014) ***Ma'rifetü ulûmi'l-hadîs*** isimli eseri. Bu eserin başlığındaki ulûm:ilimler kelimesi hadis konuları anlamınadır.

3- **Hatîb el-Bağdâdî'nin** (ö.463/1071) ***el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*** isimli eseri. İsminden anlaşılacağı üzere müellif bu kitabı rivayet ilimlerinde yeterli bir kitap ortaya koyma amacıyla yazmıştır.

Müteahhirûn Dönemi Hadis Usûlü Kitapları

Bu dönemde yazılan kitaplarda verilen bilgilerin, isnadlarıyla verilmesi geleneği terkedilmiş, yapılan alıntılar sadece yazar veya kitap isimlerine yapılan göndermelerle verilmeye başlanmıştır.

1- **Kadı İyâd'ın** (ö.544/1149) ***el-İlmâ' ilâ ma'rifeti usûli'r-rivâye ve takyîdi's semâ***' isimli eseri. Yazar yukarıda verdiğimiz üç Hadis Usûlü eserinden yararlanmıştır.

2- **el-Meyâncî'nin** (ö.580/1184) ***Mâ lâ yese'u'l-muhaddise cehlüh*** isimli kitabı on sayfalık küçük bir risaledir ve hadis usulünün temel konularının özeti niteliğindedir.

3- **İbnü's-Salâh eş-Şehrizûrî'nin** (ö.643/1245) ***Ulûmü'l-hadîs***'i. Kitap Mukaddimetü İbni's-Salâh ismiyle meşhur olmuştur. İbnü's-Salâh Şam'daki Eşrefiyye Dâru'l-Hadîsi denilen hadis medresesinde hocalık yapmıştır. Bu kitap, derslerinde öğrencilerine yazdırdığı notlardan meydana gelmiştir. Yazıldığı andan itibaren tarihteki en meşhur ve yaygın olarak okunan ve kullanılan Hadis Usûlü kitabı olmuş, üzerinde şerh, özetleme ve nazma çevirme yani şiir haline getirme şeklinde çok sayıda çalışma yapılmıştır. Dolayısıyla İbnü's-Salâh'ın kitabı ve türevleri, Hadis Usûlü'nün en temel belirleyici metni ve klasiği olmuştur.

4- **el-Kâsımî'nin** (ö.1332/1913-4) ***Kavâidü't- tahdîs***'i.

5- **el-Cezâirî'nin** (ö.1268/1851-2) ***Tevcîhü'n-nazar ilâ usûli'l-eser***'i.

DERS 7

HADİS İLMİNİN ÖNEMLİ ALT DALLARI (1)

Önceki derslerimizde, sünnet ve hadis usulü tanımlarından, Hz. Peygamberin ayetlerle sabit vazifelerinden, hadis usulünün dönemleri ve ilk eserlerinden bahsetmiştik. Bugün ise, hadisin önemli bazı alt dallarından bahsedeceğiz. Çağdaş akademik çalışmalarda bazı konular hadisin alt dalı niteliğinde değerlendirilmektedir. Hadis İlminin alt dallarını belirlerken bu ölçütler esas alınmıştır. Değişik kitaplarda, elli ile yüz arasında değişen sayılarla ifade edilen hadis ilimleri arasından alt bilim dalı olarak niteleyebileceklerimiz şunlardır:

Hadis Tarihi

Hadis Tarihi, hadisin Peygamberimiz döneminden günümüze kadar geçirdiği serüveni, hadisle ilgili yapılan her türlü çalışmayı zaman ve mekân düzleminde, sebep sonuç ilişkileri içinde, yani **Tarih Biliminin ölçütleri** doğrultusunda ele alır.

Ricâl İlmi (Cerh ve Ta'dîl)

Ricâl, Arapçada adam, kişi anlamına gelen **racül** kelimesinin çoğuludur. Bu ilme ricâl ilmi denmesinin sebebi hadisi nakleden kişileri, yani **râvîleri** kendisine konu edinmesi sebebiyledir. Ricâl ilmi, hadis râvîleri hakkında, hadis rivayetine ehil olup olmadıklarını belirlemeye yönelik gerekli her türlü bilgiyi derlemek, korumak ve değerlendirmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Ricâl İlmi'nin bir diğer adı da **Cerh ve Ta'dîl** İlmi'dir. **Cerh** yaralama, suçlama, **ta'dîl** ise düzgün ve kusursuz kabul etme anlamına gelir. Hadis ilminde cerh, râvîler hakkında olumsuz kanaat belirtme; ta'dîl ise râvîler hakkında olumlu kanaat belirtme anlamında kullanılır.

İlelü'l-Hadîs İlmi

İlel, Arapça sebep, hastalık ve kusur anlamlarına gelen illet kelimesinin çoğuludur. Hadis ilminde illet, ilk bakışta sahih görünen hadislerde ancak derin bilgi ve tecrübe sahibi hadis uzmanlarının görebileceği **gizli kusur** anlamına gelir. Bu tür gizli kusur taşıyan hadislere **Muallel veya Ma'lûl Hadis** denir. İlelü'l-Hadîs İlmi hadislerdeki bu tür gizli ve fark edilmesi zor kusurlarla ilgilenen bunları bulmayı ve düzeltmeyi amaçlayan bir ilim dalıdır.

Ğarîbü'l-Hadîs İlmi

Ğarîb kelimesi Arapçada, tek, yalnız, kendi türü içinde benzeri olmayan, gurbette olan gibi anlamlara gelir. Bu kelime Türkçede de garip şeklinde benzer anlama kullanılmaktadır. Hadis İlminde Ğarîbü'l-Hadîs dendiğinde, **az kullanıldığı, yaygın olmadığı ya da manâsı kapalı olduğu için anlaşılması zor** olan kelimeler ve bunları konu edinen ilim dalı anlaşılır.

Devam edecek inşaAllah...

DERS

8

HADİS İLMİNİN ÖNEMLİ ALT DALLARI (2)

İhtilâfü'l-Hadîs İlmi

İhtilâf Arapça'da iki veya daha fazla şeyin birbiriyle uyuşmaması anlamına gelir. İhtilâfü'l-hadîs, sağlam bir hadisin yine sağlam bir hadise zıt düşmesi veya öyle görünmesi ya da algılanmasıdır. İhtilâfü'l-Hadîs İlmi bu tür zıt görünen hadisleri konu edinip bunları değerlendiren ve zıtlığı çözmeye çalışan ilim dalıdır. Bu ilme Muhtelefü'l-hadîs veya Muhtelifü'l-Hadîs, Müşkilü'l-hadîs de denir.

Hadisler arasındaki ihtilâfın giderilmesinde **dört temel yöntem** vardır:

1-Cem' ve te'lîf: Cem' Arapçada dağınık olan şeyleri bir araya getirme, te'lif ise uzlaştırma anlamına gelir. Bu yöntemin esası çelişen hadislerin her ikisini, birden çok ise hepsini **bağdaştırarak**, herhangi birini terk etmeden **birlikte geçerli saymaktır**.

2-Nesh: Nesh Arapçada yok etmek, ortadan kaldırmak, nakletmek anlamlarına gelir. İslâmî ilimlerde nesh'in tanımı: "***Şer'î bir hükmün daha sonra gelen şer'î bir delille kaldırılması***" şeklindedir. Yürürlükten kaldırılan önceki hükme mensûh, öncekini yürürlükten kaldıran sonraki hükme nâsih denir.

> İki hadis arasında **ihtilaftan bahsedebilmek için** birbirine zıt düşen her iki hadisin de ***sağlamlık açısından eşit olmaları*** gerekir. Hadislerden birisi zayıf diğeri sahih ise arada **ihtilaftan bahsedilemez**. Yani bu durumda sahih hadis alınır, zayıf hadis terk edilir.

3-Tercih: Birtakım ölçütlere dayanarak çelişen **hadislerden birini tercih edip öbürünü terk etmektir**. Tercih, hadislerin râvilerinin ve metinlerinin birtakım özelliklerine dayanarak yapılabildiği gibi hadis dışındaki bazı ölçütlerle de yapılabilir.

4-Tevakkuf: Tevakkuf Arapçada durmak, duraksamak, beklemek anlamlarına gelir. İhtilafı giderme yöntemi olarak tevakkuf, **çelişen hadisler konusunda karar vermemek**, askıya almak, karar vermeyi sağlayacak **delil ve karîneler buluncaya kadar beklemek** anlamına gelir. Tevakkuf aslında ihtilâfı giderme yöntemi değil askıya alma işlemidir.

Esbabu Vürûdi'l-Hadîs İlmi

Bu ilim dalı hadislerin söyleniş sebepleri, hangi ortamlarda, ne amaçla söylendiklerini araştırır. Hadislerin hangi arka planda ortaya çıktığı bazen hadisin kendi içindeki ifade, karîne ve delillerden anlaşılır. Bazen de başka hadisler veya Hz. Peygamber dönemine dair değişik kaynaklardan elde edilen bilgilerle ortaya konabilir.

DERS 9

RAVİ VE RAVİLERİN TABAKALARI (1)

Bu dersimizde, bir sözün hadis kimliği kazanmasında temel şart olan senedin ana unsuru konumundaki **râvî** kavramı üzerinde duracağız.

Kavram olarak ravi, geniş anlamıyla **rivâyet eden** demektir. Hadis ilminde, belli usullere göre hadisi alıp (*tahammül*), bu usullere uygun rivâyet lâfızları kullanarak başkalarına nakleden (*eda*) kimseye denir. Nâkil ve racül kelimeleri de aynı anlamda kullanılır.

Tabaka ise, hadiste yaş ve öğrenim/isnad veya sadece öğrenim bakımından **birbirine yakın râvîler grubu** demektir. Çoğulu **tabakât**tır. Râvî tabakaları denildiğinde daha çok rivâyet asırları olarak bilinen **ilk üç asırdaki râvîler** anlaşılır. Hadis tarihinde ilk dönem veya mütekaddimûn dönemi denilen bu asırlarda yaşamış beş râvî tabakası vardır. Her biri kendi dönemi açısından hadis rivâyetinde büyük bir öneme sahip olan bu tabakalar arasında **ilk üç tabaka daha önemli, birinci tabaka çok daha önemli**dir.



"Ümmetimin en hayırlısı çağdaşlarımdır.

Sonra onları takip edenler, sonra onlardan sonra gelenlerdir."

[**Buhârî**, Şehâdât, 9; Fedâilu'l-Ashâb, 1; Rikâk, 7; Eymân, 10, 27; **Müslim**, Fedâilu's-Sahâbe, 210-212, 214-215; **Tirmizî,** Fiten, 45; Şehâdât, 4; Menâkıb, 56; **Ebû Davud**, Sünnet, 9; **İbn Mâce**, Ahkâm, 27.]

SAHABE **h. - 110** → TABİİN **h. 110-180** → TEBE-İ TABİİN **h. 180-220** → SONRASI DÖNEM **h. 220 +**

10. dersimizde, **Sahabe** tabakasından devam edeceğiz inşallah...

DERS 10

RAVİ VE RAVİLERİN TABAKALARI (2)

SAHABE (Hicri 110 yılına kadarki dönem)

Hz. Peygamber'i, ona iman etmiş olarak gören veya onunla karşılaşan ve Müslüman olarak ölen kimse demektir. Bu tanıma göre, Hz. Peygamber'i ona iman etmeden gören veya iman ettiği halde ölürken Müslüman olmayan kimse sahâbî sayılmaz. En son vefat eden sahabi Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî (h.110)'dir. **Bir kimsenin sahâbî olup olmadığı şu dört yoldan biriyle belirlenir:**

1. Tevâtür: Aralarında ilk dört halîfenin de (hulefâ-i râşidîn) bulunduğu dünyada cennetle müjdelenmiş on sahâbî (aşere-i mübeşşere) başta olmak üzere, önde gelen birçok sahâbînin sahâbîliği **tevâtür** ile sabittir.

2. Şöhret: Sahâbilikleri, tevâtür derecesinde olmasa bile, sahâbî olduklarına dair **yaygın/meşhur bilgiye** dayanır.

3. Şâhitlik: Meşhûr bir sahâbî'nin başka birinin sahâbî olduğuna dair **şahitlik etmesi** demektir.

4. İkrâr: Âdil bir kimsenin, kendisinin sahâbî olduğunu söylemesidir. Ancak böyle bir ikrarın dikkate alınabilmesi için ikrarda bulunan kişinin en geç hicrî 110 tarihinde ölmüş olması gerekir.

Hz. Peygamber vefat ettiğinde İslâm coğrafyasında **100 bini aşkın** Müslümanın bulunduğu genel kabul görmüş bir bilgidir. Ancak bu kadar sahâbe içinde hadis rivâyeti ile uğraşanların sayısı oldukça azdır. Bakî b. Mahled (ö. 276/889), Kitâbü'l-a'dâd adlı risâlesinde toplam **1013 sahâbînin adını vermektedir.** Dikkat çekici nokta, bu sahâbîlerin sadece 38'inin 100'ün üzerinde rivâyetinin bulunması, bunların da **yalnız 7'sinin 1000'den fazla hadis rivâyet etmiş olmasıdır**.

Muksirun ve Mukillun Sahabiler

Bir şeyi çok yapanlar anlamına gelen **müksirûn** kelimesi, binden fazla hadis rivâyet etmiş sahâbîler için kullanılan bir terimdir. Rivâyeti 1000'e ulaşmayan sahâbîlere de **mukıllûn** denir.

Sahabenin Adalet ve Zabtı

Ehl-i sünnet alimleri, bazı âyet ve hadislere dayanarak **sahâbenin âdil olduğu konusunda hemfikirdir**. Bunu nedenle onları **adâlet yönünden tenkid dışı** tutarlar.

Ancak bu durum, unutma, yanılma ve hata gibi kusurları içeren **zabt açısından geçerli değildir**.

Muksirûn Sahâbîler

Ebû Hureyre: 5374 hadis

Abdullah b. Ömer: 2630 hadis

Enes b. Mâlik: 2286 hadis

Hz. Âişe: 2210 hadis

Abdullah b. Abbâs: 1660 hadis

Câbir b. Abdullah: 1540 hadis

Ebû Saîd el-Hudrî: 1170 hadis

DERS 11

RAVİ VE RAVİLERİN TABAKALARI (2)

TABİUN (h.110-180) VE ETBÂU'T-TÂBİÎN (h.180-220)

Hadis ilminde, mümin olarak **bir veya daha fazla sahâbi ile karşılaşan** ve **Müslüman olarak ölen** kimseye **tâbiî** denir. Sahâbeden sonra hadis rivâyetinde en önemli tabaka olan tâbiîn neslinin değer ve faziletine işaret eden bazı âyet ve hadisler mevcuttur. Bu tabakada ilim ve dindarlık yönüyle öne çıkmış Medîneli yedi kişi, **Fukahâ-i seb'a** diye meşhurdur.

"(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhâcirler ve ensâr ile onlara güzellikle tâbî olanlar..." (Tevbe, 100)

Hz. Peygamber'in "*nesillerin en hayırlısı benim çağdaşlarım, sonra onların ardından gelenler, sonra da onları takip edenlerdir."* (Müslim, Fadâilü'ssahâbe, 211-214) ve "*Beni görüp bana iman edene ve bana iman edeni görene ne mutlu!"* (Ahmed b. Habel, III, 71, 155) vb. hadislerde **tâbiînin sahâbeden sonra en hayırlı nesil** olduğu belirtilir.

Fukahâ-i seb'a

- Saîd b. el-Müseyyeb
- Kâsım b. Muhammed
- Urve b. Zübeyr
- Hârice b. Zeyd
- Ebû Seleme b. Abdurrahman
- Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe
- Süleyman b. Yesâr

Muhadramûn

Tâbiîn tabakasından sayılan **özel bir grup** vardır ki, bunlara **muhadramûn** (tekili: muhadram) denir. Hadiste, Câhiliyye ve İslâm devirlerine yetişip **Hz. Peygamber zamanında Müslüman olduğu halde** onu görememiş kimselere denir. Bunlar, Hz. Peygamber zamanında yaşamış olmaları bakımından sahâbeye, O'nu değil de sahâbeyi görmüş olmaları bakımından tâbiîne benzerler. Sayıları konusunda yirmiden yüzelli küsüre kadar muhtelif rakamlar verilen muhadramlar arasında **Üveys el-Karanî, Ebû Osman en-Nehdî ve Alkame b. Kays** sayılabilir.

Etbâu't-tâbiîn

Tâbiîne tâbi olanlar anlamındaki bu terkip, ıstılahta, **mümin olarak tâbiînden bir veya birkaç kişiyle karşılaşan ve müslüman olarak ölen** kimse demektir. Hicrî 110'dan yani sahâbe döneminden sonra başlayan etbâ' tabakası, Hz. Peygamber'in insanların en hayırlı nesilleri sıralamasında geçen **üçüncü sırada** yer alır. Bu neslin muhaddisleri, sünnetin korunması, nakledilmesi ve Müslümanların aydınlatılması yanında **rivâyet kurallarını geliştirip** hadis ilminin temellerini atmaları ve **hadislerin tasnifini başlatmaları** sebebiyle büyük önem arz eder.

DERS 12

RÂVÎLERİN CERH-TA'DÎLİ

Hadis ve sünneti sahih haliyle koruyup nakletme sorumluluğunun gereği olarak **bilimsel amaçlı bir tenkid yöntemi** olan cerh-ta'dîl, hem Allah, hem de kul hakkını ilgilendirmesi sebebiyle çok dikkat gerektiren zor bir iştir. İbn Dakîk el-Îd'in (ö. 702/1302), "***Müslümanların ırzları, cehennem çukurlarından bir çukurdur; kenarında hadisçilerle hâkimler durur***" sözü, bu faaliyetin gıybet ve dedikoduyla arasındaki ince sınırı ifade eder. Bu nedenle muhaddisler, cerh-ta'dîlin geçerli olabilmesi için bazı şartlar belirlemişlerdir.

Buna göre, öncelikle münekkidin kendisi cerhedilmiş olmamalı, doğru sözlü, ilim ve takva sahibi, iyi niyetli, tarafsız ve insaflı olmalı, cerh-ta'dîl sebepleri ile lâfızlarının anlamını iyi bilmelidir. Ayrıca, cerh-ta'dil âdâbına uyarak tenkidde ılımlı olmalı, râvînin kusurları yanında iyiliklerinden de bahsetmeli, gerektiğinde ve gereği kadar cerh etmelidir.

Râvîlerde Aranan Özellikler

Bir hadisin kabul edilebilmesi için râvîsinde adâlet ve zabt denilen iki temel özelliğinin bulunması gerekir.

Adâletin Unsurları

1. İslâm: İslâm alimleri Müslüman olmayan kimsenin rivâyetinin kabul edilemeyeceği konusunda ittifak etmişlerdir.

2. Bülûğ: Bülûğa ulaşmamış çocuklar âdil sayılmadıkları için rivâyetleri kabul edilmez.

3. Akıl: Hadis rivâyetinin akılsız kişiler tarafından gereği gibi yerine getirilmesi düşünülemez.

4. Fısktan Uzak Durmak/Takva: Allah'ın emirlerini terk eden ve yasaklarını çiğnemek suretiyle hak yoldan sapanların rivayetleri kabul edilmez.

5. Mürüvvet : Onurlu yaşama, genel ahlâk ve âdâba uyma ve dinin hoş gördüğü geleneklere saygı gösterme olgunluğudur.

Adâleti Tesbit Yolları

1. Şöhret: Bir râvînin adâletinin belirlenmesinde en muteber ve kestirme yol, yaşadığı toplumda âdil bir kimse olarak ün yapmasıdır.

2. Tezkiye: Kendisi âdil olan bir kimsenin, âdil olup olmadığı bilinmeyen bir şahsı temize çıkarmasıdır.

Önümüzdeki ders, ravinin ZABT özelliğinden bahsedeceğiz inşallah...

DERS 13

RÂVÎLERİN CERH-TA'DÎLİ (2)

Bir hadisin kabul edilebilmesi için râvîsinde **adâlet ve zabt** denilen iki temel özelliğinin bulunması gerekir. Adalet kısmını bir önceki dersimizde görmüştük. Zab ise, râvînin, ezberden rivâyet ediyorsa hadisi **iyice ezberlemesi**, kitaptan rivâyet ediyorsa **kitabını her türlü değişikliğe karşı koruması**, hadisi mana olarak rivâyet ediyorsa **kullandığı lâfızların ne anlama geldiğini bilmesi**, kısaca rivâyet konusunda duyarlı, dikkatli ve bilgili olmasıdır. Böyle bir râvîye zabt sahibi veya zâbıt denir.

Zabtın Unsurları

Teyakkuz: Râvînin rivâyetlerini iyi bilmesi, tanıması ve başkalarının rivâyetlerinden ayırt edebilme dikkatini göstermesidir.

Hıfz: Hıfz, râvînin ezberleme güç ve yeteneği, hadisi tam ve sağlam bir şekilde ezberleyip aklında tutma kabiliyeti demektir.

Kitabı Korumak: Râvînin, hadislerinin yazılı bulunduğu asl denilen kitabını, uğrayabileceği değişiklik ve sokuşturmalara karşı koruyup her türlü şüpheden uzak tutmasıdır.

Mana ile Rivâyette Lâfızların Anlamını Bilmek: Hadisi lâfzı değil de, manası ile rivâyet eden râvî, mana ile rivâyet şartlarına sahip olmalıdır.

ZabtıTesbit Yolları

1. **Mukayese:** Bir hadisin farklı rivâyetlerinin bir araya getirilip birbirleriyle karşılaştırılmasıdır.
2. **İmtihan:** Râvîlerin rivâyet bilgilerini haberli veya habersiz olarak yoklamaktır.

Zabt Yönünden Râvîlerin Taksimi

Hadis münekkidleri, râvîleri **zabt derecelerine göre** üçe ayırmışlardır:

1. **Hıfz ve itkan sahibi olanlar.** Bu kısımdaki râvîlerin rivâyet ettiği hadislerin dinde delil olduğunda görüş birliği vardır.
2. **Bazen yanılmakla birlikte hadisleri genellikle sahîh olanlar.** Bunların hadisleri de alınır. Çünkü böyle râvîlerin hadisleri terkedilecek olsaydı, pek çoklarının hadisini terketmek gerekirdi.
3. **Genellikle hata yapan ve yanılanlar.** Bunların hadisleri alınmaz.

DERS 14

RÂVÎDE GÖRÜLEN KUSURLAR

Râvînin cerhine sebep olan kusurlar, beşi adâlet, beşi de zabt sıfatıyla ilgili olmak üzere **on noktada** toplanır. **Metâin-i aşere (On cerh noktası)** denilen bu kusurlar şunlardır:

Adâlet Sıfatıyla İlgili Kusurlar

1 .Kizbü'r-râvî (Yalancılık): Kasıtlı olarak bir söz, fiil, takrir veya sıfat uydurarak Hz. Peygamber'e isnad etmek demektir.

Hadis münekkidleri, gerçeği yalandan dürüstü sahtekârdan ayırmışlar, iftiracıların yalanlarına karşı amansız bir mücadele vermişlerdir.

2. İttihâmu'r-râvî bi'l-kizb (Yalancılıkla itham): Râvînin Hz. Peygamber'e yalan isnad ettiği bilinmemekle birlikte, günlük hayatta yalan konuştuğu için hadis rivâyetinde de yalancılık ithamına maruz kalmasıdır.

3. Fısku'r-râvî (fasıklık): Hadis alimleri, bilerek fıskını açığa vuranların rivâyetinin reddedileceği konusunda aynı görüştedir.

4. Bid'atü'r-râvî (bidatçılık): Hz. Peygamber'in vefatından sonra, O'nun zamanında olmayan bir şeyi din adına ortaya çıkarmak anlamına gelen bid'at râvînin akidesiyle ilgili bir cerh sebebidir.

5. Cehâlet: Râvînin zâtının veya durumunun bilinmemesidir.

Zabt Sıfatıyla İlgili Kusurlar

1. Kesretü'l-ğalat (Çok hata yapmak): Hadis münekkidleri, râvîlerin rivâyetlerindeki hata-isabet oranına göre hüküm vermeye çalışmışlar; hatası ağır basanları çok yanılmakla cerhederek rivâyetlerini terk etmişlerdir.

2. Fartu'l-ğafle (Çok yanılmak): Hadis rivâyetinde aşırı derecede dalgınlık gösterip dikkatsiz davranmak bir cerh sebebi olarak kabul edilmiştir.

3.Vehim (Yanılma): Râvînin rivâyet kurallarını bilmemesi sebebiyle, doğru zannederek yanlış hadis rivâyet etmesidir.

4. Muhâlefetü's-sikât (Sika ravilere muhalefet): Zayıf bir râvînin sika/güvenilir râvîlerin rivâyetine veya sika bir râvînin kendisinden daha güvenilir râvîlerin rivâyetlerine aykırı hadis nakletmesi demektir.

5. Sûü'l-hıfz (Kötü hafıza): Muhaddisler râvîlerin yakalandıkları akıl veya hâfıza kaybını takip etmişler, bu durumdakileri tesbit ederek hadis rivâyet etmelerine engel olmaya çalışmışlardır.

DERS 15

MÜTEVATİR HADİS

Mütevâtir sözlükte, araya zaman girmekle beraber kesintiye uğramaksızın, devam etmek, birbiri ardınca gelmek anlamındaki v-t-r kökünden gelmektedir.

Bir hadis terimi olarak mütevâtir şöyle tanımlanmıştır: "Yalan bir haberi rivayet etme hususunda birleşmeleri aklın ve âdetin kabul etmeyeceği kadar kalabalık râvîler topluluğunun kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettikleri, görülen ve duyulan (his ve müşahedeye dayalı) bir olayla ilgili hadislerdir".

Mütevâtir haber, **kesin olarak doğruluğu bilinen haberdir**. Dolayısıyla bir hadisin mütevâtir olması, onun **Hz. Peygamber'e ait olduğu hakkında bir şüphenin bulunmaması** demektir.

Şartları

Tanımından da anlaşılacağı üzere mütevâtir hadis için başlıca üç şart gerekmektedir:

1. Hadisin kalabalık bir topluluk tarafından rivayet edilmesi ve bu topluluğun <u>her nesilde</u> tevatür sayısının altına düşmemesi.

2. Bu kalabalığın yalan üzerine birleşmelerinin aklen ve âdeten mümkün olmaması.

3. Haberi nakleden kişilerin o haberi bizzat kaynağından işitmeleri veya olayı kendi gözleriyle görmeleri.

Lafzî Mütevâtir

Bütün rivayetlerinde **lafızları aynı** olan yani, Hz. Peygamber'in **ağzından çıktığı şekilde** bize ulaşan hadislerdir.

Örnek olarak Hz. Peygamber'in, "***Kim bilerek benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın***" (Buhârî, "İlim", 38; Müslim, "Zühd", 72) hadisini verilebilir.

Ma'nevî mütevâtir

Râvîlerin, aralarında müşterek bir nokta olan çeşitli hükümleri veya bilgileri ayrı ayrı lafızlarla nakletmeleri şeklinde meydana gelen **ortak manaya** denir. **Yani aynı anlam değişik lafızlarla rivayet edilmiş olmaktadır.**

Mesela Hz. Peygamber'in abdest alışını, namaz kılışını, nasıl oruç tuttuğunu, nasıl haccettiğini anlatan ibadetlere dair hadisler, Allah Resûlün'e Cennette Kevser Havzı'nın verileceğine dair rivayetler ve insanlara karşı davranışlarını bildiren farklı lafızlarla gelmiş pek çok hadis mânen tevâtür dercesine ulaşmış rivayetlerdir.

HADİS USULÜ DERSLERİ

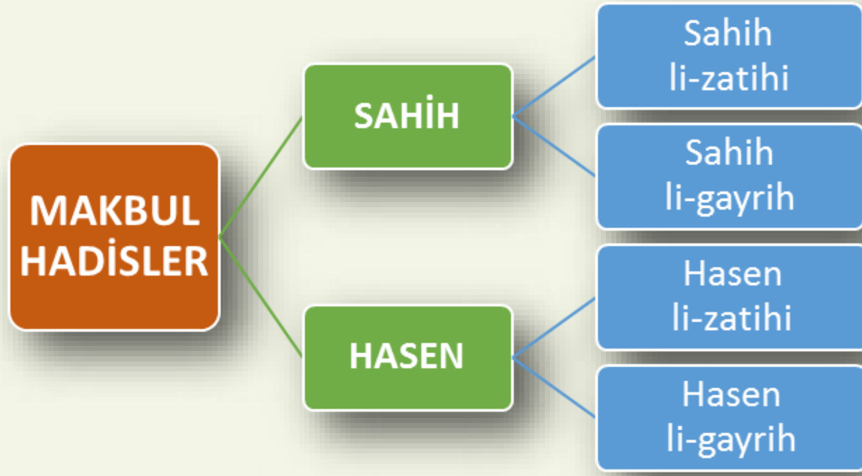
www.hadisusulu.com facebook: /HadisUsulu twitter: @HadisUsulu 14 Nisan 2015

DERS 16

HABER-İ VÂHİD

Haber-i vâhid, herhangi bir tabakada râvî sayısı, **mutevatir hadîsin râvî sayısına ulaşamayan** hadîstir. Buna göre her tabakada râvî sayısı üç-dört olan bir hadîs de haber-i vâhiddir. Hadis usûlünün asıl konusu bu tür hadislerdir.

Bunlar da Hz. Peygamber'e ait olup olmama ihtimaline göre başlıca iki kısma ayrılırlar: **Makbûl Hadisler, Merdûd Hadisler**. Hz. Peygamber'e ait olma ihtimali fazla olan hadislere makbûl, az olanlara ise merdûd denilir.





HADİS USULÜ DERSLERİ

www.hadisusulu.com facebook: /HadisUsulu twitter: @HadisUsulu 15 Nisan 2015

DERS 17

SAHİH HADİS -ÖRNEK ÇÖZÜMLEMELERLE-

Sahîh hadîs, en meşhur tarifine göre, **senedinin başından sonuna kadar sika (adâlet ve zabt sahibi) râvînin sika râvîden rivayet ettiği, şâzz ve muallel olmayan** hadîstir. Buna göre sahih hadisin dört özelliği bulunmaktadır: **Râvîlerinin sika olması**, **senedin muttasıl olması,** **şâzz yani diğer sika râvîlerin rivayetlerine aykırı olmaması** ve **muallel yani sahihliğine zarar verecek gizli bir kusurunun olmaması**.

Sahih hadisler iki kısma ayrılır:

Sahih li-zâtihi

Yukarıda verdiğimiz sahih hadis tanımındaki **sahihlik özelliklerini bizzat taşıyan** hadis demektir. Bu kısma şu hadisi örnek verebiliriz:

Bize Abdullah b. Yûsuf rivayet edip dedi ki, bize Mâlik, Nâfi'den, (o da) Abdullah b. Ömer'den nak-len) haber verdi ki, Resûlullah (sav), özel olarak hazırlatılmış atlar arasında el-Hafya'dan (başlayıp) sonu Seniyyetu'l-Vedâ olan bir yarış, özel olarak hazırlatılmamış atlar arasında ise bu Seniyye'den Benû Zureyk Mescidi'ne kadar bir yarış düzenlemişti. İbn Ömer de yarışa katılanlar arasında idi. (Buhârî, Salât 41).

Bu hadis, zikredilen şartları taşıdığı için sahihtir. Şöyle ki, hadisi kitabında nakleden **Buhârî**'nin (194-256) hocası **Abdullah b. Yûsuf** (ö.218), onun hocası **Mâlik** (93-179), onun hocası **Nâfi'** (ö.117) sika ve öğrencilik-hocalık ilişkileri sabit olan kimselerdir. **Nâfi'in mevlası ve en meşhur hocası Abdullah b. Ömer** (ö.74) ise bir sahabidir. Hadisin metninde de herhangi bir kusur görülme-miştir.

Sahih li-gayrih

Sahihlik niteliğini, zikredilen özellikler **kendisinde bizzat bulunmadığı için, başka bir hadisin deste-ğiyle kazanan** hadistir. Şu hadis buna örnek verilebilir:

Bize Ebû Kureyb (166-247) rivayet edip (dedi ki), bize Abde b. Süleyman (ö.187), **Muhammed b. Amr**'dan (ö.145), o, Ebû Seleme'den (ö.94) o da Ebû Hüreyre'den (ö.58) (naklen) rivayet etti ki, o şöyle demiş: Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: Ümmetime zorluk verecek olmasaydım, onlara her namazın yanında diş fırçalamayı/misvak kullanmayı emrederdim! (Tirmizî, "Tahâret", 18).

Bu hadisin senedindeki **Muhammed b. Amr**'ın hafızasının zayıf olduğu nakledilir. **Bundan dolayı bu hadis hasendir**. Ancak hadis **başka râvîlerden de nakledilmiştir**. Bu rivayetler, Muhammed b. Amr'ın burada hata yapmış olma ihtimalini ortadan kaldırmış ve **hadisini sahih li-gayrihi dere-cesine** yükseltmiştir.

DERS 18

HASEN HADİS -ÖRNEK ÇÖZÜMLEMELERLE-

Hasen hadis, sahih hadisin bütün niteliklerini taşıdığı halde râvîlerinden birinin veya bir kaçının **zabt sıfatı** tam olmayan hadistir. **Ağır zabt kusurları hadîsi zayıf derecesine düşürür.** Hadis tarihinde bu terimi meşhur eden alım **Tirmizî (ö.279)** olmuştur. Onun, Sünen isimli kitabında hasen olarak nitelediği hadisler için yaptığı tanımı şöyledir: "***Senedinde Hz. Peygamber'e iftira etmekle itham edilen kimse bulunmayan, şazz da olmayan ve başka bir yönden benzeri rivayet edilen hadis bize göre hasendir***".

Hasen li-zatih

Hasenlik özelliklerini **bizzat taşıyan** hadise denir. Örnek olarak şu hadisi zikretmek mümkündür:

Bize Muhammed b. Beşşar rivayet edip (dedi ki), Bize Yahya b. Saîd haber verip (dedi ki), bize **Behz b. Hakîm** haber verip (dedi ki), bana babam, dedemden (naklen) rivayet etti ki, o şöyle demiş: Ben; "***Ya Resûlallah" dedim, "Kime iyilikte bulunayım?", "Annene!" buyurdu. "Sonra kime?" dedim, "Annene!" buyurdu. "Sonra kime?" dedim, "Annene!" buyurdu. "Sonra kime?" dedim, "Sonra babana, sonra da sırasıyla en yakınlarına***!" buyurdu (Tirmizî, "Birr", 1).

Seneddeki **Behz**, her ne kadar doğru sözlü, hatta bazı âlimlere göre sika biri ise de, bir kısım rivayetleri sebebiyle tenkide uğramış olması onun **zabtının azlığını gösterir**. Bundan dolayı hadis, bu senediyle, Behz'in dedesinin başından geçen bir olay olarak **hasen li-zatihîdir.**

Hasen li-gayrih

Aslında zayıf olan fakat **başka bir hadisin desteğiyle** hasen niteliğini kazanan hadise denir. Ancak zayıflık sebebi muhtelif yollarla giderilmiş ve böylece yani başka rivayetlerin desteğiyle hasen derecesine yükselmiş olur. Şu hadis buna örnektir:

Bana Yahya b. Eyyûb, Ubeydullah ibnü'l-Muğîre'den, o, Surâka'nın âzâdlısı **Munkız**'dan, o da Osman b. Affân'dan (naklen) rivayet etti ki, Resûlullah –sallellahu aleyhi ve sellem- Osman'a şöyle buyurmuş: "***Satın aldığında ölçerek al, sattığında ölçerek sat!***" (Dârekutnî, Sünen, III, 8)

Bu hadisin râvîlerinden Ubeydullah sadûk/doğru sözlü, **Munkız** ise mechûlu'l-hâldir. Bu sebeple bu hadis bu senediyle zayıftır. Bu hadisi Ahmed b. Hanbel de aşağıdaki senedle rivayet etmiştir:

Bize Abdullah b. Lehî'a rivayet edip dedi ki, bize Mûsa b. Verdân rivayet edip dedi ki, ben Sa'îd b. el-Museyyeb'i şöyle derken işittim…

Bu **zayıf rivayetler birbirini desteklediğinden dolayı** hadis hasen li-gayrihî derecesine yükselir.

HADİS USULÜ DERSLERİ

DERS 19

ZAYIF HADİS

Sahih ve hasen hadis için aranan şartlardan birini ya da bir kaçını taşımayan hadislere **zayıf hadis** denir.

Hadis usûlü eserlerinde anlatılan hadis çeşitlerine bakıldığında en fazla hadis **çeşidinin** zayıf hadislere dair olduğu görülür. Çünkü delil olmaya uygun sahih hadisler konusunda farklı gruplandırmalar yapmak pek gerekli görülmemiştir.

Ancak kesin bir kanaate varılamadığı için güvenilirlik (sahîh) ve uydurma (mevzû) arasında gidip gelen, bazen birine bazen de diğerine yakın olan **zayıf hadislerin durumuna göre çeşitli isimlendirmeler** alması tabiî olmuştur.

Zayıf hadisin çok çeşitli olmasının nedenleri arasında şunlar sayılabilir:

1. Râvînin tenkid edilmesindeki sebeplerin farklılığı
2. Senedde râvî düşmesinin az veya çok olması
3. Râvî eksikliğinin senedin değişik yerlerinde olması
4. Hadisin metnindeki kusurun onun sahihliğine zarar verme derecesindeki değişiklikler.

Zayıf hadisler birbirini takviye ederek hasen ligayrihî derecesine yükselirler. Fakat bütün zayıf hadisler birden çok isnadla (te'addü't-turuk) rivayet edilmek suretiyle **zayıflıktan kurtulmazlar**. Zayıf bir hadisin birden çok senedle rivayet edilerek zayıflıktan çıkması için iki şart ileri sürülmüştür:

> Hadislerin **sahih, hasen** ve **zayıf** olarak üçlü taksimini **Tirmizî** gerçekleştirmiştir.

1. Hadisteki zayıflık aşırı cerh sebeplerine dayanmamalı yani hadisin zayıflığı şiddetli olmamalıdır,
2. Takviye eden diğer senedler (tarîk) kuvvet bakımından takviye edilen senedle ya aynı seviyede veya daha üstün olmalıdır.

İbn Hacer el-Askalani'ye göre, zayıf hadislere dayanarak **haram ve helal hükmü verilemez**, fakat mendup ve müstehap hükmü verilebilir.

DERS 20

MEVZÛ HADİS

Söylemediği veya yapmadığı halde Hz. Peygamber'e -*sallellahu aleyhi ve sellem*- nispet edilen söz ve işlerle ilgili haberdir. Bu tür bir habere hadîs denmesinin sebebi, uydurma da olsa, şeklen bir sened ve metne sahib olması ile **uyduranın onun hadîs olduğunu iddia etmesidir**. Hadisin Müslümanların nazarındaki değerinden yararlanma arzusu, çok erken dönemlerde Hz. Peygamber'e bu tür iftiraların yapılmasına yol açmıştır.

Hadis uydurma faaliyeti 3. ve 4. halifenin şehid edilmesinden sonraki zamanlarda başlamış, ancak ellili yıllarda yaygınlık kazanmıştı. Ne var ki, muhakkik İslam alimleri tarafından uydurma hadisler tespit edilmiş, sahih sünnet kayıt altına alınmıştır. Mevzu hadisler de kitaplar ile kayıt altına alınarak tasnif edilmiş, sünnete karışmaması için Müslümanların bilgisine sunulmuştur.

Kim bilerek benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın.
- Mütevatir Hadis -

Hadis tarihinde görülen uydurma sebeplerinin başlıcaları şunlardır:

İslam Düşmanlığı: Müslümanlığın kısa zamanda yayılmasıyla bazı kimseler maddi ve manevi zararlara uğramıştı. Bunların Müslümanlığa karşı açıktan yapabilecekleri fazla bir şey yoktu. Kur'an-ı Kerîm'e karşıda, bir kitap içinde toplandığı için, böyle bir imkânları kalmamıştı. Bunun için dinin ikinci önemli kaynağına zarar vererek emellerine ulaşmaya giriştiler. Zındık denen bu kimselerden bazıları **yakalanmış, cezalandırılacaklarında bu işlerini itiraf etmişlerdi**.

Irk ve Mezhep Yanlılığı: Kendi ırkını veya mezhebini övmek, düşman gördüğü ırk veya mezhepleri yermek için de hadis uydurulmuştur.

Maddi Yarar Elde Etme Hırsı: Yöneticilere yaranmak yahut halkın ilgisini çekerek onlardan maddi menfaat elde etme için de hadis uydurulduğu görülmektedir.

İslâm'a Hizmet Arzusu: Bazı cahil dindarlar ise halkı kötülüklerden uzaklaştırıp iyiliklere yöneltmek maksadıyla hadis uydurmuşlardır. **Hâlbuki bunun için Kur'an-ı Kerîm ve sahih hadisler yeterlidir.**

Zühd ve takva ehli olarak geçinen ve fakat **hadîs-i şerifin ruh ve manasından haberi olamayan** birçok cahil, **Hz. Peygamber'in sahih hadisleriyle sabit olan belli ibadetleri yeterli bulmamış olacaklar ki**, uygulanmak istendiği zaman yapılması mümkün olmayacak kadar çok **ibadet formülleri** hazırlamışlardır.

DERS 21

SÖYLEYENİ AÇISINDAN HADİS TÜRLERİ

Hadisler, **makbûl veya merdûd** olma durumları dışındaki bazı özelliklerine göre de isimlendirilmişlerdir. Daha önceki derslerimizde makbul (kabul edilen) ve merdud (reddedilen) olan hadis türlerini görmüştük. Şimdi de kaynağı (söyleyeni) bakımından hadis türlerini göreceğiz.

Söyleyeni bakımından hadisler 4 gruba ayrılır:

1. Kudsî Hadis

Yüce **Allah'a, Kur'an olmayarak nispet edilen söz ve işle ilgili** hadis demektir. Kudsî hadîs yerine rabbânî hadîs veya ilâhî hadîs de denir. Kudsi hadisler önceleri diğer hadislerle birlikte derlenmişlerdi. Hicri 6. asırdan itibaren sadece bu tür hadisleri ihtiva eden kitaplar da yazılmaya başlanmıştır. Daha ziyade **Yüce Allah'ın büyüklüğü, kudreti, merhameti ve lütfu** gibi konuları ele alan bu hadislerin sayısı fazla değildir. **Bu hadislerin manası Allah'a, lafzı Hz. Peygamber'e aittir**. Ayetlerden farkı da budur. Ayetlerin hem lafzı hem manası Allah'a aittir.

2. Merfû Hadis

Merfû Arapça'da yükseğe çıkarılmış, yukarı kaldırılmış gibi anlamlara gelir. **Hadis ilminde Hz. Peygamber'e -sallellahu aleyhi ve sellem- ait olduğu söylenen söz, iş veya herhangi bir durumla ilgili hadis demektir.** Hadis ilminde bunlara merfû denmesinin sebebi yüce Peygamberimize kadar yükseltilmiş, çıkarılmış, ona bağlanmış yani ona ait bir söz ve davranış olması sebebiyledir ve sözlük anlamına uygundur. **Hadis denince ilk akla gelen bu manadır.**

3. Mevkûf Hadis

Bir **sahabiye ait olduğu söylenen söz ve işle** ilgili hadise denir. Mevkûf hadisleri musannef türü hadis kitaplarında bolca bulmak mümkündür. (*Musannef için bkz: hadisusulu.com*)

4. Maktû' Hadis

Tâbiûndan birine ait olduğu söylenen söz ve işle ilgili hadis demektir.

Giriş seviyesindeki Hadis Usulü eğitimini tamamladınız.
*Daha geniş ve ayrıntılı bilgi için **www.hadisusulu.com** sitesini takip edebilir ya da bir hadis usulü kitabıyla çalışabilirsiniz.*